

Garstilbis – jauna putnu suga Latvijā

Šā gada 19. maija rīts putnu vērošanas sacensībās Torņū cīņas tradicionāli startējošās komandas “M-ērgļi” dalībniekiem nāca ar jauku pārsteigumu. No putnu vērošanas torņa Zvidzes kanāla malā Lubāna ezera rietumu krastā tika novērota Latvijai jauna putnu suga – garstilbis *Himantopus himantopus*. Putnu reģistrēja trīs komandas dalībnieki – Jānis Ūuze, Māris Strazds un Normunds Zeidaks, piepalīdzot arī asistentei Inesei Zeidakai.

Dienu iepriekš tornī ieradāmies agrā pēcpusdienā un īsā laikā tapa skaidrs, ka interesantākos jaunumus varam gaidīt nevis no ezera, kas joprojām bija krietni uzplūdis un putnu ziņā patukšs, bet no pretējā virzienā esošajiem laukiem, kas tikai nesen bija atbrīvojušies no plūdu ūdeņiem un joprojām bija slapji un peļķaini. Par “iesildītājiem” vēlāk par sacensību interesantāko novērojumu atzītajam stāsta galvenajam varonim labi kalpoja diķa tilbītes (divi pāri ar rieta uzvedību), Teminka šņibīši, parastie šņibīši, jūras ķīvītes, visi trīs t.s. slīkšņu zīriņi, piecas Sāmsalas pīles, kā arī lielais piekūns, kas pievakarē ieviesa pamatīgu satraukumu citādi mierīgajā putnu kompānijā. Pieminēšanas vērts ir arī ļoti garais pīļu saraksts, kā arī astoņas plēsīgo putnu sugas.

Otras sacensību dienas rīts uzausa skaidrs, mierīgs un odiem bagāts. Aptuveni stundas ceturksni pēc pieciem slapjā lauka tālākajā malā (kā vēlāk izrādījās – 1,2 km attālumā) esošā peļķē tika pamanīts putns, par kura piederību sugai mums īpašu šaubu nebija – raksturīgais melnbaltais tērps un garās, sarkanās kājas bija ļoti redzamas pat pa tik lielu gabalu. Tomēr, ņemot vērā apstākļus (jauna suga, novērota lielā attālumā, foto iegūšana no torņa faktiski neiespējama), pieņemām lēmumu atstāt torni un doties tuvāk ar mērķi iegūt novērojuma dokumentālu apstiprinājumu. “Garstilbja bridieni” izvērtās gandrīz tikpat aizraujošs kā pats putna novērošanas fakts (plašāku vēl svaigo iespaidu atstāstu atradīsiet

“M-ērgļi” īsi pēc “garstilbja bridiena”. No kreisās: Normunds Zeidaks, Podziņa (bridienā nepiedalījās), Jānis Ūuze un Māris Strazds.

Foto: I. Zeidaka

Peldsezonas atklāšana Degumnieku laukos.

Foto: N. Zeidaks

Ruslana Matroža uzņemtajā video ar Māra Strazda runu sacensību noslēguma pasākumā – <http://putnidaba.lv/tornu-cinas>). Lai nonāktu līdz galamērķim, šķērsojām trīs grāvjus, no kuriem lielākais bija aptuveni astoņus metrus plats un divus metrus dziļš – to šķērsojām peldus, nesot foto aprīkojumu un drēbes virs galvas. Lauki starp grāvjiem ieviesa skaidrību jautājumā par to pievilcību daudzo bridējputnu un pīļu acīs – bridām pa

šķidriem dubļiem, kas dziļākās vietās sniedzās pāri pus stilbam. Pilnīgi nejausi uzgājām ķīvītes ligzdu ar olām (spriedām, ka šajā apkārtnē ligzdojošo pāru skaits bija tuvu 50, otru ligzdu tādā pašā veidā atradām jau atpakaļceļā). Par spīti šķēršļotajam apvidum, garstilbim pietuvojāmies līdz aptuveni 150 metriem – šādā attālumā novērojuma dokumentēšana vairs nesagādāja problēmas. Putns barojās peļķes malā, ātrā gaitā brādājot

pa seklu ūdeni. Pēc vairākām minūtēm tas pacēlās spārnos un aizlidoja dienvidu virzienā.

Lai arī pārsteigums šā gada Torņu ciņu dalībniekiem, garstilbis ir sen gaidīta jaunā putnu suga mūsu valstij (iekļauta arī šādos rakstos tradicionāli piesauktajā Agra Celmiņa "50 sagaidāmo jauno putnu sugu Latvijā" sarakstā (Latvijas putni 2013)), tādēļ tās novērošana drīzāk ir likumsakarīga, pat vairāk – pārsteidzoši, ka uz to ir nācies gaidīt tik ilgi. Nominālpasuga *H.h.himantopus* ir plaši izplatīta Eiropas dienvidu daļā, centrālajā, dienvidu un dienvidaustrumu Āzijā (ieskaitot Taivānu), kā arī Āfrikas ziemeļos un Madagaskarā (del Hoyo *et al.* 1996), garstilbis ir labi zināms visies arī tuvākajās kaimiņvalstīs. Lietuvā tas reģistrēts trīs reizes (pa diviem putniem 2007., 2009. un 2012. gadā, pēdējā no gadījumiem

reģistrēta arī ligzdošana Klaipēdas apkārtnē; ziņas pēc www.birdlife.lt). Igaunijā līdz šim reģistrēts septiņas reizes – trīs reizes redzēts pa diviem putniem, četras – pa vienam (tai skaitā viens redzēts atkārtoti dienas laikā divās dažādās vietās Tartu apkārtnē; informācija no Igaunijas Ornitofaunistikas komitejas pārskata; <http://www.eoy.ee/node/63>). Somijā novērots 11 reizes, savukārt Zviedrijā – 27 reizes (ziņas pēc www.tarsiger.com).

JĀNIS ĶUZE,
janis.kuze@ldf.lv

Literatūra

- del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J. (eds). 1996. Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Lynx Edicions, Barcelona.
- Latvijas putni. 2013. Kura būs nākamā jaunā putnu suga Latvijā? http://www.putni.lv/index_next.htm

Garstilbis *Himantopus himantopus* Degumnieku laukos pie Lubāna ezera 2013. gada 19. maijā.
Foto: J. Kuze

Karaliskais ērglis – jauna putnu suga Latvijā

2013. gada 27.–29. maijā Latvijas dienvidrietumu robežu šķērsoja karaliskais ērglis *Aquila heliaca* ar satelītraidītāju (sk. karti nāk. lpp.), 358.¹ vai 359.² Latvijā konstatētā putnu suga. Zīmīgi, ka tas ir jau otrais gadījums (pirmais bija stepes piekūns), kad suga iekļauta sarakstā, pamatojoties uz satelītraidītāja informāciju, jo dabā putnu neviens nav novērojis. Interesanti ir arī tas, ka pēdējo sešu gadu laikā, 2008.–2013. gadā, īsto ērgļu sugu skaits Latvijā pieaudzis divkārt – no trim līdz sešām sugām. Kopumā Latvijā konstatētas 29 piekūnveidīgo putnu sugas. Karaliskais ērglis vārdā Pešo (*Pesho*) dzimis Bulgārijā un ticis aprīkots ar satelītraidītāju Eiropas projekta ietvaros (BSPB LIFE+ SAVE THE RAPTORS – *Conservation of imperial eagle and saker falcon in key Natura 2000 sites in Bulgaria*; <http://www.saveraptors.org/>).

Karaliskais ērglis ir otrs lielākais ērglis Eiropā, daudzās valodās tas nes karaļa vai imperatora vārdu, bet zinātniskais nosaukums *Aquila heliaca* nozīmē – saules ērglis. Lielāks par karalisko ir vienīgi klinšu ērglis *Aquila chrysaetos*. Karalisko ērgļu tēviņi sver 2,5–2,8 kg, mātītes 3,2–4,2 kg, pieauguši putni ir tumši brūni ar okerkrāsas "cepurīti", uz pleciem labi pamanāmas balts spalvas. Jaunie putni ļoti atšķiras no pieaugušajiem (sk. Pešo foto). Tie ir gaišbrūni ar gaiša okera plankumiņiem uz visa ķermeņa. Pieauguša putna apspalvojumā karaliskais ērglis tērpjas tikai sestajā dzīves gadā. Ērgļu pamatbarība ir stepes grauzēji (susliki, smilšspeles), zaķveidīgie, retāk – putni un rāpuļi. Ar patiku tie notiesā arī kritušus dzīvniekus. Ērgļi mīt stepēs un mežastepēs – no Austrijas un Slovākijas rietumos līdz Aizbaikālam austrumos. Plaši izplatīti arī lauksaimniecībā izmantotajās stepes teritorijās. Ligzdu būvē augsta koka vainagā vai klints nišā. Dējumā 2–3 olas, perēšanas ilgums 6 nedēļas. Balss piesmakusi, ķērcoša, mazliet atgādina suņa riešanu. Vistālāk uz

Karaliskais ērglis Pešo.
Foto: S. Spasovs / SaveRaptors.org

rietumiem – Pireneju pussalā Spānijā un Portugālē – izolēta mīt pati mazākā karalisko ērgļu populācija – tikai 282 pāri. Tagad šī populācija atzīta par atsevišķu sugu *Aquila adalberti* (Jais 2013).

Pārējā areālā visur Eirāzijā sastopams karaliskais ērglis *Aquila heliaca*. Centrāleiropas populācijā uzskaitīti 177–192 pāri, un tai ir stabila tendence pieaugt. Vēl ap 100 pāru mīt Balkānos. Saskaņā ar 2011. gada datiem Eiropā kopā ir 1800–2200 pāru.

¹ Pēc sistemātiskā saraksta atbilstoši AERC TAC (Eiropas ornitofaunistikas komisiju asociācijas taksonomijas apakškomisijas) rekomendācijām.
² Pēc sistemātikas atbilstoši "The Clements Checklist of Birds of the World".